

Viimeinen rauhan syksy 1938.

Heinäaika vierähti taas elokuun alkupäiviin ja melkein rukiinniittoon asti. Jotkin sadepäivät pitkittivät sitä, mutta antoivat heinätekijöille ihan tarpeellista lepoaikaa ja aikaa käydä keräämässä mustikoita talven tarpeisiin.

Seuraava korjuu urakka oli tietysti käsityönä tehtävä rukiinniitto. Sitä tosin viljeltiin vain omaan tarpeeseen, mutta sirpillä ja osittain viikatteella tehty niittäminen koetteli kyllä selkien kestävyyttä. Lyhteille kerääminen ja sitominen koetteli samoja ruumiinosia. Parissa päivässä kuitenkin kuhilaat seisoivat suorissa riveissä odottamassa puintia. Edellisenä syksynä sekin korjuuvaihe tehtiin vielä käsin riihessä.

Koneistuksesta Pusan kylä olikin todella vielä neitseellisen puhdas. Sähköjä ei ollut lähikylissäkään, niin ei tietysti sillä käyviä koneitakaan. Polttomootoreilla käyvät puimakoneetkin tulivat kehittyneemmistä kylistä rahtia tekemään. Autoja ei ollut lähikylissäkään. Sellaisen ilmestyminen kylän kujasille oli ylen harvinainen tapahtuma, joita me pikkunaperot juostiin kilvan lähempää katsomaan. Tänä päivänä ei oikein osaa uskoa, että yhden ihmisiän aikaan mahtuu, niin suurta kehitystä, että tänä päivänä melkein kaikki toiminta on säilytetty koneiden tehtäväksi. Tämä muistelmien kirjoitus tosin täytyy tehdä käsin, mutta tietokone hoitaa senkin jatko osaltaan tallentamisineen ja lähettämisineen vaikka maailman ääriin.

Rukiinniiton jälkeen seurasivat ohran, kauran ja vehnän niitto. Niissä töissä käytettiin jo osittain heinäniittokonetta, johon isä oli rakentanut terän jälkeen sellaisen korsia keräävän säleikön, jota paksu jousi piti vähän irti maasta. Sen perässä piti jonkun, meillä se lankesi Ilmarin työksi, melkein juosta terän perässä ja sopivan määrän korsia kaaduttua kerääjän päälle painaa se heinäharavalla alas ja jättää viljankorret kasaan vaikka sidottavaksi lyhteelle tai seipäälle laitettavaksi. Viljan kasvatusta oli hyvin omantarpeen tyydyttävää. Maasta pääasiallinen tulo, hyvin vähäinen rahallinen sellainen yritettiin kuitenkin hankkia karjan kautta.

Viimeisiksi korjuutöiksi jäivät perunan ja kasvimaan tuotteiden korjaus juuri ennen pakkasia. Nehän olivat ja ovat vielä tänäpäivänäkin ihmisravinnon perustuotteet. Kasvimaissa kasvoikin siihen aikaan hyvin monipuolinen kasvivalikoima. Meillä isä oli saanut jostain kipinän sokerijuurikkaan kasvatukseen. Sen korjuu tehtiin nyt ensimmäisen kerran. Perunankaivuun ja juurikkaiden kiskominen oli se syksyn kovinta aikaa Isälle Untolle ja Tyynelle. Minusta viisivuotiaana ei ollut mitään apua. Irjalle ja Ilmarille oli jo alkanut koulu. Tosin sen jälkeen kyllä perunamaa kutsui.

Sen syksyn viljojen puintipäivä on jäänyt ensimmäisenä viisivuotiaaseen mieleen. Kone tuotiin jostain Halolasta tai sieltäpäin mootoreineen ja laitettiin riihen katoksen alle. Moottori jäi ulkopuolelle ja väliin laitettiin sellainen pitkä remmi jota sanottiin valtahihnaksi. Moottorin käynnistäminen oli sellainen lapsille käsittämätön homma ja vähän pelottavakin sen potpottava ääni. Moottorin käynnistä ja puinnista aiheutuva haju oli kuitenkin jotain sellaista mikä syöpyi mieleen ja jätti tunnun, että tässä tapahtuu jotain hyvin merkityksellistä. Irronnet jyvät tulivat suoraan sellaista puutorvea pitkin suoraan koneen kyljellä oleviin säkkeihin ja toisesta päästä syötetyt viljan korret toisesta päästä olkina ulos.

Puintiin se koneistuksen kehittymisestä nauttiminen sitten loppuikin. Oljet piti hevoskärryillä ajaa läävän luhtiin ja perunat kasviksien kanssa kuoppaan. Sokerijuurikkaat sentään muistini mukaan vietiin kuorma-autolla Mesterjärven asemalle, sieltä Antrean sokeritehtaalle toimitettavaksi.

Käsittämättömän suuri oli se ihmistyön määrä, joka sisältyi noinkin lyhyeen luetteloon, eikä maatyö suinkaan loppunut vielä siihen. Korjuun jälkeen pelot piti tietysti vielä kyntää. Yhden hevosen vetämällä auralla tehtynä työ oli erittäin raskas

hevoselle niin kuin kyntäjällekin. Voin tänä päivänäkin kuvitella sitä väsymystä, mutta kuitenkin tyytyväisyyden tunnetta kyntömiehen päästyä viimeisen vaon päähän ja saadessaan riisua hevosen auran edestä.

Siantappopäivä.

Siihen aikaan kesä oli nykypäivän vegetaristien mielestä sitä oikeata aikaa. Lihan syönti loppui aina keväällä silloin, kun viimeinenkin myrkkysuolattu siankyljen palanen oli tiinunpohjalta haettu läskisoosiin tai keiton sekaan.

Syksyn ensimmäisinä pakkas päivinä useimmissa taloissa possun suunniteltu elinaika loppui. Meillä Mäkelässä Saskalaisii Oskari oli tullut niin aikaisin, että kerittyäni kartanolle possu makasi jo hengettömänä lavalla ja isä toi kuumaa vettä karjakeittiön muuripadasta sian kaltausta varten. Oskari heitti kuumaa vettä possun niskaan ja alkoi terävällä puukolla raaputtamaan jäykkiä niska jouhia irti. Naapurin leikkikaverikin imestyi siihen ihmettelemään työtä. Tungettiin siinä tietysti vähän liian lähelle kaltaajaa. Pariin kertaan Oskari tokaisi, jotta -mänkäähä siint, Mutta eihän me sitä pitkään muistettu. Ensimmäinen kylki oli melkein kaltattu, kun hän sipaisi leukaansa ja muisteli.

-Mut pojat, miulha ei oookaa saporovejintä, ku se unohtu Mannose Hermannille, siel mie kävi viimeeks sikkaa tappamaas. Mänisittäks työ hakemaa sen sielt.

Meitä harmitti vähän lähteä katsomasta harvoin nähtyä mielenkiintoista työtä, mutta eihän me kieltäytyäkään kehduu, jos vaikka Oskarin pitäisi itse lähteä kesken työn sitä hakemaan. Kipitettiin siitä mäkeä alas ja käännyttiin Rokkalaisiin kohalta Päätilään menevälle tielle ja kohta vasemmalle Mannosen kartanolle ja tupaan. Anna emäntä oli yksin sisällä, kun me pojannassikat aloimme hengästyneinä selittämään asiaamme.

-Ku se Oskari tul tappamaa meitä sikkaa ja hänelt ol unohtuunt saporovejint teile sillo, ku hää ol teijä sikkaa tappamaas ja nyt hää tarvitsiis sitä meil.

Anna pyöritteli hetken silmiään tietämättä mihin katsoisi, mutta remahti sitten makeaan nauruun ja sai sanotuksi.

-Mie ku en tiä mihin se jäi, ni mänkää kysymää Hermannilt, hää on läävääs.

Meitä ei naurattanut yhtään, emmekä ymmärtäneet Annan naurun syytä mennessämme Hermannin luo esittämään saman selityksen ja kysymyksen saporonvetimestä. Samanlainen naurun remmakka otti Hermanninkin, vaivoin hän sai sanotuksi

-Voi pojat, oiskoha se Oskaar muistant vääri, ei se ainakaa meile jäänt, ku tuo sija saporokkii on viel tuon possu persiis kii. Hän näytti sikaa karsinassa.

Harmistuneina palattiin takaisin Mäkelän kartanolle, josta sika oli viety katoksen orteen riippumaan takajaloistaan sellaisen puupalikan ja paksun narun kanssa.

Vähän noloina jouduttiin sitten selvittämään Oskarille.

-Ku se Hermaan sano ettei se saporovejint ainakaa heile jäänt. Oskariakin nauratti kovasti meidän selityksemme. Se oli jo meiltä unohtunut, että se saporokin oli vielä kiinni Mannosen possun takapäässä.

-No ei maha mittää miu pittää selvitä täst siast ilma vejintä, sanoi hän ja alkoi viiltämään sian vatsaa auki takajalkojen välistä melkein pyllyreiän vierestä. Terävällä puukolla vatsa aukesi helpon näköisesti alas etujalkoihin asti ja voi mikä haju ja elinten paljous sieltä purkautui.

Oli vatsalaukku, suolia vaikka minkä näköisiä ja kokoisia ja muita elimiä, joitten nimiäkään me emme tienneet. Oskari tyhjensi vatsaa ottaen elimiä erillaisiin astioihin. Suolet ja vatsalaukku joutuivat vanhaan puusaaviin. Tummempia möykkyjä kerättiin pesuvatiin, samoin valkealta rasvalta näyttävät epämääräisen näköiset osat.

Niistä Oskari sanoi.

-Näist tulloo potati kyytipoikaa vaik kui suurele joukole.

Isä toi lisää astioita ja kuuli Oskarin ajatuksen.

-Mie taianki viijä täst heti Tyynele rasvaa ja maksaa ni saahaa jo päivää!

risokastiketta ja paistettua maksaa perunoi kans.

Ne olivat sellaiset tappajais päivän ensimmäiset lihaherikut. Rasvat leikeltiin pieniksi palasiksi ja sulatettiin pannulla juoksevaksi rasvaksi, johon jäi sulamattomia osia sellaisia ruskeiksi paistuneita risoja. Siinä rasvassa pyörítettelyt keitikäs perunat paistettujen naksaviipaleiden kanssa olivat kesän vellikauden jälkeen tuhtia ruokaa ja suurta herkkua.

Oskarin työ jatkui vatsan tyhjentymisen jälkeen ruhon halkaisemisella. Hän mumisi meidänkin kuultavaksemme.

-Mitehä mie tuon saparo kans nyt tien, ku ei löytyynt sitä vetäjää. Pittääks miun käyttää puukoo sinäkkii.

Kun meistä ei ollut neuvojiksi hän viilsi puukolla saron kahta puolta alaspäin niin reilusti, että peräaukko ja viimeinen pätkä peräsuoltakin irtosivat saron mukana. Irrrottamansa hän heitti suolien päälle ja sanoi paikalle tulleele isälle.

-Siin on viel pala saippuvaa.

-Pitänöö miu ruvetakkii tyhjentämää näitä suolii, aprikoi isä.

-Helpommaal pääset nii kaua, ku ne on viel lämpimii, sanoi Oskari hänelle ja otti kirveen alkaen halkaista sian ruhoa. Selkäränkakin halkesi terävän kirveen taitavalla käytöllä ylhäältä alas asti. Nyt possu riippui kahtena palana puupalikassa.

Siinä välillä Oskari muisti.

-Jaa mut pojat, ku työ kättä miu asjaal, ni mi annan teile possu kusrakon. Myö ku oltii pienii poikii, ni myö tehtii ain kusrakost sellane rumpu, selitti hän.

Hän tonki hetken aikaa suolisaavia ja löysi sieltä sellaisen ohuen suolen päässä olevan niinkuin puhjenneen tyhjän pallon. Hän napsautti sen, niin kuin hän sanoi kusputken liiat pois ja selitti tarkalleen mitä rakolle piti tehdä.

-Peskaa tää lämpimäl veel hyväst päält sekä sisäst, mut varokaa puhkasemaast sitä. Sisält saatta helpommi pestyy jos käännättä sen nuri päi. Jos että itse saa, ni tuokaa se miule mie käännän sen.

Niinhän siinä kävi, että Oskari käänsikin ja pesi vahvasti haisevan sisäpulen. Hän kuivasi kätensä ja kaivoi taskustaan pölkky Fennia askin ja antoi siitä ihan uuden holkin minulle ja selitti.

-Sitokaa tää loppu tuoho kusputke päähä langaal kiine hyväst ja puhaltakkaa sit ilmaa nii paljo et siin tulloo miun pään kokone pallo. Si että päästä ilmaa karkuu vaa sijotta langaal tuon kusputke umpee ja jätättä langa nii pitkääks, et saatta pallo siint riippumaa uunipäälle kuivamaa pariks päivääks.

-No oks se sit rumpu? kysyin häneltä.

-Onha se sit, mut äänen saatta siihe vast ku laitatta siihe rako sissää kymmenkunta hernettä. Sit ku sitä ravistelloo ni ääni on niiku jossakii orkesteriis.

Ja toden totta, kaikki nuo toimenpiteet tehtyämme rakko oli läpinäkyvä jakova kuin pergamentti. Kusputki avattiin sisälle laitettiin herneitä. Ravistelemalla soitinta ääni muistutti hyvinkin jostakin rytmisoittimesta tulleele. Kiirehdin soittimen kanssa tappajaispäivän tapahtumien edelle.

Sin halkaistu ruho oli nostettu työtä varten tehdylle pöydälle pilkottavaksi. Lihat pilkottiin sellaisiksi suurinpiirtein kertakäyttöpaloiksi jotka suolautuivat hyvin saavissa. Toisesta puolikkaasta isä sanoi.

-Otetaa täst takakintuust sellane joulukinkku ja tuost etulavast tehää lauantai illaaks oikee kunno uuni liha. Isä oli vähän kaikessa sanoivat nuuka mies, mutta pitkän lihattoman kesän jälkeen piti saada oikein herkutella

Oskari tietysti toteutti isännän toiveet ja hänen työnsä oli kohta palkkaa vailla valmis. Lihat kannettiin yöksi aittaan jäähtymään seuraavan päivän suolasaaviin laittoon asti.

Tyynellehän tappajaispäivän jälkeen jäi vielä siltyn teko sianpäästäjä sisälmyksistä ja vielä suurempi työ saippuankeitto muuripadassa puhtaaksipestyistä suolista ja muista ruhon osista, joilla ei ollut käyttöä ruokapöydässä. Jokatapuksessa ruokapöydän

anti monipuolistui, kun maitokastikkeen tilalle saatiin läskisoosia ja maitolohkon tilalle liha ja kaalikeittoa ja voi se uuniliha sekä kinkku jouluna.

Tappajaisateriaalla, kun oli päästy mustikkakeittoon asti Oskari kysyi isältä.

-Mitä sie luulet maailma menost, ku lehis kirjottaa jot monel maailma kantiil on nii levotonta. Espanjaas sottiit ja se Mussoliini män sinne Ahrikaa mikä Apessiinia se nyt ol, sotimaa ja tääl iha Euroopaas se Hitler hamuvaa naapurimailtaa muka ommii alueitaa takasii, Tullook täst sota taas iha tännekkii ast?

-Oon miekii niitä lukent ja kuulosteelt Rokkalaisii ratioostkii iha sammoi uutisii. Ei se hyvält näytä varsikaa, ku tuo naapuurkii vaatii taas neuvottelemaa. Luuliis kyl ihmisii oleva viel viime sovat mielessää ettei sotimaal maailmaas parane mikkää, arvioi isä ja jatkoi -mie käi justn eile illaal Rokkalaisiil uutisii aikaan ni siel sanottii jot venäläisii lentokone ol lentäänt Suome puolele, vissii vakoilu mielessää.

-No siint ryssääst ei millokaa tiijä onha se olt melkee ain huono naapuur. Mitähä vaatimuksii sil nytkii lienöö, sanoi Oskari.

Oskari teki lähtöä kotiin. Isä kysyi Tyyneltä,

-Katsoit sie jottai? ja totta kai Tyyne tunki talon tavat. Hän sanoi ojentaessaan Oskarille pakettia.

-Vie tuost Emmale Pannuu ja uunii pantavaaks.

Nuo kertomukset levottomuuksista ja sodista maailmalla eivät antaneet viisivuotiaan nassikan mieleen mitään oikeata kuvaa, mutta niistä haastettiin aina niin vakavalla änenpainolla ja totisin ilmein, että hyvin suuri epävarmuuden tunne jäi lapsenkin mieltä painamaan. Olihan tosin sotilaita ja pyssyjä näkynyt omassa kylässäkin, mutta mitä itse sota on ja mitä se saisi aikaan, sitä en pystynyt hahmottamaan, Kuitenkin tajusin, että jotain pahaa siinä tapahtui.